Pobrane z czasopisma Wschód Europy **http://journals.umcs.pl/we**
Data: 14/11/2026 04:28:46

DOI:10.17951/we.2023.9.1.195-197 | Wschód Europy • Восток Европы • East of Europe vol 9, 1 / 2023

Mykola Doroshko
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-0173-9416
e-mail: doroshko7@ukr.net

Чи можлива перемога демократії в Росії?[1]

Вступ. Історія народів, як відомо, не лише рухається по колу, але й базується на традиціях. Тому, чи може країна, яка в минулому не знала позитивного досвіду реалізації демократичної моделі управління, впоратись із цим завданням у майбутньому? Йдеться, безумовно про Росію, країну, що має вкрадені в предків українців етнічну самоназву і назву держави, запозичений у Візантії державний герб і, врешті, спотворену візію історичного минулого. Країну, що відцуралася власної назви – Московія, і державу, що соромиться визнати свою історичну спадкоємність від держави монгольських ханів – Золотої Орди. І це попри те, що навіть улюблений автор комуністичної Росії Карл Маркс ще понад 150 років тому виніс жорстокий вирок минулому і майбутньому Московії, як імперському утворенню – продовженню Орди та її політичної традиції.

Іноземні й російські автори про спадкоємність Росії від Золотої Орди. Карл Маркс, який намагався дослідити витоки формування російського політичного менталітету і, певною мірою, коріння російського менталітету загалом, приходить до висновку, що це коріння потрібно шукати не в Київській Русі, на спадкоємство якої претендували російські можновладці та офіційні історики, а в періоді, коли Московія перебувала під ярмом Золотої Орди: «не сувора слава норманської доби, а криваве болото монгольського рабства було колискою Московії, а сучасна Росія є нічим іншим, як трансформацією останньої», – висновує Маркс[2]. І має цілковиту рацію, адже про яку спадкоємність Москви від Києва можна вести мову, якщо «татарське ярмо тривало вже століття, перш ніж

[1] Dyskusja odbyła się w panelu *Demokracja vs dyktatura w kontekście wojny Rosji przeciwko Ukrainie* organizowanej przez Centrum Europy Wschodniej UMCS w ramach Międzynarodowej Konferencji Naukowej *Demokracja w procesie przemian* w dniu 13 stycznia 2023 r. na Wydziale Politologii i Dziennikarstwa UMCS.

[2] К. Маркс, *Таємниці дипломатичної історії XIX століття. Розділи з праці*, з англ. перекл. О. Усатюк. [Електронний ресурс], http://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/501/41/, доступ: 25 X 2023.

Pobrane z czasopisma Wschód Europy **http://journals.umcs.pl/we**
Data: 14/11/2026 04:28:46

Московія постала із забуття, … постала завдяки татарському ярму» і, зрештою, стала незалежною, як зазначає Маркс, лише «завдяки тому, що татарське правління підупало»[3].

Про вплив панування Золотої Орди писав і російський філософ Петро Чаадаєв. Внаслідок цього панування, на думку Чаадаєва, у російського народу сформувалося «повна байдужість до природи тієї влади, яка ним керує. Будь-яка влада для нас завжди священна… Російський народ нічого іншого не здатен угледіти у владі, окрім батьківського авторитету… Будь-який правитель, яким би він не був, для нього (російського народу. – Авт.) – батько…»[4].

Отже, саме рабська сутність російської влади і народу унеможливлюють демократичний розвиток Росії та її владних інституцій. Свідченням цьому є дві невдалі спроби демократизації Росії у XX столітті. Обидві, як відомо, пов'язані з поразками російських імперських утворень у війнах: Російської імперії – у Першій світовій, Совєтського Союзу – у Холодній війні.

Чому російське суспільство двічі – у 1917 році й на зламі XX–XXI століть, – обирало авторитарну (тоталітарну) модель політичного розвитку? Власне тому, що руйнівником імперій і рушієм демократичних перетворень щоразу виступав не російський народ, а народи окраїн колишньої Російської імперії і національних республік колишнього СРСР. Натомість етнічні росіяни, як імперський народ, у 1917 році підтримали тоталітарну більшовицьку партію на чолі з так званими «професійними революціонерами» – ядром номенклатурної системи управління в СССР, а в 1990-х роках – постсовєтську номенклатуру, яку на посаді президента РФ уособлював колишній перший секретар Московського обкому КПСС Борис Єльцин, який у 1999 році передав владу висуванцю силових структур з колишньої компартійно-совєтської номенклатури Володимиру Путіну. Так, саме передав посаду президента РФ в користування, позаяк у Росії за верховну владу не змагаються в умовах демократичних процедур, виписаних на законодавчому рівні, її, владу в Росії, виборюють у підкилимовій боротьбі, тій самій, що, як писав Маркс, і є суттю монгольської політичної традиції, запозиченою і відтвореною московськими князями.

Чи є майбутнє у Російської імперії в контексті теперішньої російсько-української війни? Переможний поступ українських збройних сил у війні проти російських загарбників, що розпочався у серпні 2022 року, і послідовна підтримка суверенітету й територіальної цілісності України країнами колективного Заходу, не залишають жодних шансів на перемогу Росії у цій війні, відтак і на відтворення колишнього СССР, що є метою В. Путіна. Позаяк навіть участь Російської імперії у переможній Антанті у Першій світовій війні і СССР – у складі

[3] *Ibidem*.

[4] М. Міщенко, *Русофоб Карл Маркс*. [Електронний ресурс], https://razumkov.org.ua/statti/rusofob-karl-marks, доступ: 25 X 2023.

Pobrane z czasopisma Wschód Europy **http://journals.umcs.pl/we**
Data: 14/11/2026 04:28:46

антигітлерівської коаліції у 1941 – 1945 роках, жодним чином не завадили реалізації історичної закономірності – неминучому розпаду будь-якої імперії.

Роль України у занепаді РФ. Ключ до відповіді на питання, чому Російська імперія досі не сконала, попри колапс Росії і СССР у XX столітті, – у недооцінці ролі України у світовій політиці. Україна, що не отримала підтримки своєї незалежності після Великої війни і Українська ССР в роки Другої світової війни – не стали повноцінними суб'єктами міжнародних відносин. Натомість Україна, що бореться за демократичне майбутнє усього цивілізованого світу (і це визнали країни Заходу), наразі виступає не лише суб'єктом міжнародного права, але й основним могильником будь-якого варіанта продовження російської імперської традиції. Військова поразка Росії у війні проти України неминуче призведе до дезінтеграції теперішньої РФ, на уламках якої постане кілька десятків незалежних державних утворень. І не факт, що зменшена до свого історичного мінімуму у 39 тисяч квадратних кілометрів територія Московії (станом на другу половину XV століття) буде відігравати хоч яку-небудь роль у європейській політиці.

Висновок. Чи спробують нові державні утворення – уламки РФ – стати на шлях демократичного розвитку, покаже час, але історична традиція на терені теперішньої РФ не промовляє на користь демократії.